



**BJANKA BELOVA** (1970), češka književnica bugarskog porekla, rođena je u Pragu, gde živi na pola puta između balkanskog i britanskog dela svoje porodice. Pročula se još na samom početku svoje karijere po debitantskom delu *Sentimentální roman* (2009). Veliki proboj napravila je dve godine kasnije sa romanom *Mrtvý muž* (Mrtvac, 2011). Kritika je sa oduševljenjem dočekala i naredna ostvarenja: *Celý den se nic nestane* (Ništa se ne dešava ceo dan, 2013), *Jezero* (2016), *Mona* (2019), *Tyhle fragmenty* (Ovi fragmenti, 2021), *Ostrov* (2022). *Jezero* joj je donelo i prestižne nagrade „Magnesia Litera” i EU nagradu za književnost. Dela su joj prevedena na više od 20 svetskih jezika, a njene kratke priče su se našle u brojnim antologijama. Belova je čuvena po svom umeću da oslika najfinije nijanse međuljudskih odnosa, ali i po tome što se ne usteže da postavlja teška pitanja niti da govori o gorućim temama današnjeg društva. Studirala je ekonomiju i bavi se prevođenjem sa engleskog jezika.



**b**

Bjanka Belova  
**MONA**



*edicija*

KIRKA (knjiga br. 20)

*preveo sa češkog*

Uroš Nikolić

*uredništvo, lektura, korektura*

Tijana Petković

Tamara Krstić

Aleksandar Šurbatović

*fotografija na koricama*

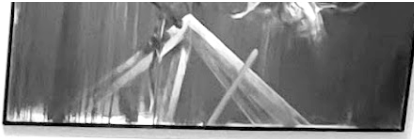
Marta Režová

*naslov originala*

MONA by Bianca Bellová

Copyright © 2019 Bianca Bellová

**n**



m



a



*Prizor s kraja proleća  
Odškrinut prozor – sedim, čitam i sanjam  
O Knjizi promena. Par lastavica  
Nadleće moje police sa knjigama  
Dok na stranice poput kapi kiše  
Sa latica pada tuš.  
Čitam Knjigu promena i ne mislim  
Hoće li proleća biti, ili ne više.*

LI HE

**N**a vrhu brda, nasuprot suncu, talasa se trava, a među vlatima Mona razaznaje siluetu. Grba i rogovi vola. Pored životinje lagano poskakuje sitna figura s prutom, neverovatno da po ovakvoj vrućini neko može tako da skakuće, neverovatno da se na ovakvoj vrućini njišu vlati trave. Gde je vetar koji bi ih pomerao? I ko je ta skakutava prilika?

Mona rukavom briše znoj sa čela. Pramen kose joj se oslobađa, odmah ga vraća pod kapu. Iz cevi dopire tutnjava, kao da se kroz njih kreće nekakva životinja. Sem toga je mirno, niko ne stenje.

Ko je ta figura u kojoj je toliko radosti i poleta? Baka je bila vitalna, do svoje sedamdesete se pela po drveću, i po stasu odgovara, ali ova prilika je imala energiju deteta, tako je, bila je to ona sama, terala je

vola u šetnju neprimereno žustrim pokretima štapa, suknja joj je spadala sa suvonjavih bokova. Vo se zvao Mun, ili ga je barem tako ona uvek oslovljavala. Mune, jesi li čuo nekad za krijumčare mrtvih? Pitala je, značajno zakolutala očima i pokrila usta. Mun je sporo okrenuo glavu ka njoj, njegove krupne, tupe oči poručivale su ne, nikada nije čuo za krijumčare mrtvih.

Dešavalo se, Mune, da neko umre daleko od kuće. Jesi li znao, Mune, da ne valja da te sahrane daleko od kuće? Vo je potišteno pognuo glavu. Ne možeš da počivaš u miru, razumeš? Tvoj duh luta. Tada su se pojavljivali krijumčari, koji su mrtve pomoću čarolija dovodili natrag. Moglo je to da traje i nedeljama, sve je zavisilo od toga koliki ih je put čekao. A taj čovek je celim putem vodio mrtvacu, kretali su se užasno sporo, mogao si da ih prepoznaš po otežanom hodu, krijumčar je neprestano morao da vraća saputnika natrag iz carstva mrtvih. Mune, slušala li me ti? Mun klima glavom, kao da sluša, a ona ga pljeska po potiljku. Noć bi proveli u gostionici, a ujutru, pre nego što bi se razdanilo, ponovo bi se našli na putu. Mrtvac bi nosio veliki slamnati šešir na glavi, a lice bi mu bilo umotano zavojima. Obojica bi nosili ljubičasto. Koračali bi polako, i svako koga bi sreli sklanjao bi im se sa puta, deca bi vikala: „Mrtvac sa šeširom!”, i bežala u polje. I ja isto.

Mun je usporeno pomerao jednu nogu za drugom i razmišljao o krijumčarima mrtvih. Mona mu

je spustila ruku na bok. Bio je to dobar vo, u polju je radio izuzetno, vredeo je za dvojicu. Vodila ga je kući i stalno je razgovarala s njim. Zurio je u nju svojim tupim očima i bilo je jasno da je nimalo ne razume, ali da se trudi. Kada su hteli da ga prodaju, nisu mogli da ga isteraju iz obora dok Mona nije stigla. Odvela ga je na trg, gde su oboje plakali dok nije došao kupac. Mun ju je gledao tim svojim tupim očima, a ona se još dugo posle toga budila uplakana.

„Smrt u velikoj sobi”, referisala je sestra iz dnevne smene, „onaj s prostrelnom ranom na plućima. Jedna akutna amputacija usled gangrene, jedna resuscitacija.”

„Kako stojimo sa analgeticima?”, pita Mona, nevoljno se vrativši iz sanjarenja. Sestra iz dnevne smene samo umorno odmahuje glavom. Preko zida, u visini očiju, neupadljivo pretrčava gotovo prozirni gekon.

„Danas je vruće”, kaže Mona za svaki slučaj; uvek joj je neugodno kada se ćuti. Sestra klima glavom i polako otpušta vezicu koja joj pridrži kavicu.



Momak sa amputacijom urla, Mona zna da će smena biti naporna. Opijata je malo, mora biti štedljiva. Dežurni lekar spava i ne želi da ga bude, osim ako nije pitanje života ili smrti. Imao je težak dan, radio je na prvim linijama, ako se makar malo ne

ispava, biće potpuno neupotrebljiv. Ali može Mona to i sama, prilično je iskusna.

Gleda karton okačen na čelo kreveta, momak se zove Adam. Ima izražene jagodične kosti, tipične za plemena koja žive u planinama. Rana je natopljena krvlju, potrebno ju je previti. Momak stenje i gleda ka njoj, ali pogled mu je zamućen od bola, tako da je ne vidi. Lice mu je zasuto graškama znoja. Mona uzdiše i spušta mu svežu oblogu na čelo. Pruža ruku ka njoj. Dozvoljava mu da je dotakne, njegovi prsti neočekivano se prepliću s njenima. Ruka mu je vre-la, zahvatila ju je groznica.

„Biće u redu, Adame”, blago kaže Mona.

„Užasno boli”, jauče.

Mona klima glavom, jeste, tako je, svi u bolnici znaju da užasno boli.

„Pomozite mi.”

Kako da mu objasni da je ključ od gotovo praznog ormarića sa opijatima kod dežurnog lekara, koji je u dubokom snu?

„Sramota”, kaže stariji čovek sa susednog kreveta dok se pridiže na lakat. „Ova deca rizikuju živote, hrabro se bore i za tebe! Gube noge, neki gube i živote. A ti ga puštaš da trpi bol, kao da je životinja! Sramota!”

„Budite tihi”, opominje ga Mona. „Probudićete ostale pacijente.”



Čelo joj se naboralo pod kapicom. Iz džepa na grudima vadi toplomer i pomno ga zagleda. Zatim ga blago postavlja momku ispod pazuha.

„Vode”, zapomaže momak.

Mona odlazi u doktorsku prostoriju, ćumez sa stočićem, rasklimatanom stolicom i ležajem ukopananim pokraj zida. Kroz odškrinut prozor dopire miris badema u cvatu. Doktor Kamran leži licem okrenut ka zidu i glasno diše. Ključevi leže na stolu, neće ovo biti nikakav problem. Mona će ih samo polako podići kako ne bi zazvečali.

„Šta radiš to? Kradeš?”, tiho i još uvek pospano mumla doktor Kamran.

„Trebaju mi sedativi za momka koji je imao amputaciju”, umorno odgovara Mona, jasno joj je da se iz ovoga neće izvući.

Doktor Kamran joj rukom daje znak da pride, ona polako hoda, on ustaje iz kreveta i u polumraku doktorske prostorije lepi joj se za leđa kao ameba. Mona posmatra bubu koja juri duž zida, ne primećuje pohotne ruke koje je grabe za grudi, stomak i prepone. Drago joj je da ne vidi lice doktora Kamrana, da ne gleda krupni čir nasred njegovog čela.

„Kradljivice prljava! Naučiću te ja kako se postupa s kradljivicama!”, viče za njom, ali ona je već napolju, čvrsto stiska svežanj ključeva kojima će otvoriti kabinet s lekovima i fioku sa opijatima na drugom kraju hodnika.

Momak se nakratko trgnuo kada mu je morfijum ušao u krvotok, zatim se umirio, a Mona ga je držala za ruku sve dok mu se oči nisu zaklopile. Pacijent kraj prozora budi se u suzama. Čovek na susednom krevetu ponovo se pridiže na lakat i uzvikuje: „Tucáš se sa doktorom, je li, štrokavice? Momci koji su za tebe rizikovali živote ovde umiru, a ti za to vreme odvlačiš dobre ljude u pakao!”

„Upozorila sam te!” Mona je uzdahnula i odvezla buntovnog pacijenta u hodnik. Na putu do hodnika nekoliko puta je zakačila okvir vrata, a muškarac na ležaju je zasiktao. Zatim je napokon začuta.



Hani začuđeno posmatra kako brza vodena struja menja izgled njegovih nogu i oblepljuje ih mehurićima vazduha. Bliži se proleće, vazduh je prohladan, a voda toliko ledena da od nje bole kosti. Stoji i broji, rešen da premaši lični rekord, ali nakon što je izbrojao do šezdeset i pet, jauknu i opazi kao mu se na ris leve noge kače dve pijavice. Odjednom ih je čitava gomila, motaju se oko njega i izlaze na površinu, to znači da se bliži oluja. Hani izlazi na travnatu obalu i isprva zavlači nokat pod pilepak, ali potom gubi strpljenje i trza ogavno stvorenje, krvari kao kad njegova majka kolje kokoške. Baca pijavice u travu, povraća mu se od njihovih poluotvorenih

čeljusti, umrljanih njegovom krvlju. Dang sedi na obali sa stabljikom trave među zubima.

„Pijavice?“, odsutno pita.

„Povraća mi se od njih“, odgovara Hani.

„Užas“, slaže se Dang.

„Imaju pet pari očiju, zamisli! Kako da ti se ne povraća od toga? Sprema se oluja“, Hani pokaza glavom ka horizontu. U tom trenutku zagrme u daljini.



Mona se vraća iz smene i zatiče Atu kako još uvek spava. Uspavao se za školu; kako je mogao da se uspava? Mona se nikada u životu nije uspavala, nikada nigde nije zakasnila.

„Ato, ustani.“

Dečak spava poluotvorenih usta, na jastuk mu curi pljuvačka. Mona se naginje do njega i spušta mu ruku na rame. U očima joj se pojavljuju suze, ni sama ne zna zašto. Džungla iza prozora se povukla, čuju se samo udaljene automobilske sirene i zveketanje rikši.

„Uspavao si se, dečko.“

Ata se okreće i nevoljno otvara oči, a zatim prekriva lice jastukom.

„Neću danas u školu, mama.“

Mona ćuti, zna da neće uspeti da ga nagovori da ode u školu, ne ume da mu nametne svoju volju. Još kao

mali vukao ju je za kosu, grizao za lice i šutirao u cevanicu, nije uspela da ga prevaspita.

„Idemo u Francusku četvrt na doručak”, naglo odluči. Ata sklanja jastuk sa lica i znatiželjno je posmatra. Polako ustaje iz kreveta.

„Ali da se pokriješ”, tiho dodaje.

Mona ćuti.

„Neću da me poznanici zaustavljaju i pitaju zbog čega ti glava nije pokrivena.”

„Dobro”, pristaje Mona i prebacuje belu ešarpu preko glave.




Mona sedi sa sinom u bistrou *Chez Carol* u Francuskoj četvrti, pije ledenu kafu i gleda ga kako nezainteresovano brlja viljuškom po kajgani.

„Jede mi se sendvič”, kaže i Mona mu naručuje sendvič. Bilo je dana kada je Mona sanjala sve to, i još mnogo više: sendvič, kajganu, ljutu supu, bademe i sladoled od manga, sanjala je to ne bi li preživela duge, beskrajne dane, celih deset meseci tokom kojih je na meniju bilo samo jedno – kuglica od pirinča. Petkom bi dobijala i bananu. Deset meseci se radovala toj glupoj banani, kao da je parfe od čokolade.

„Zašto nećeš da ideš u školu, Ato?”

Ata se zamisli, pritom lenjo žmirkajući. Tera uličnu mačku koja mu se trlja o nogu u iščekivanju

nagrade. Gura od sebe tanjir s hranom koju je jedva okusio. Moni se srce steže. Rado bi mu rekla koliko ju je odricanja stajao taj sendvič sa sirom u francuskom bistrrou, koliko gnojavih rana je za to morala da previje, koliko usranih guzica je morala da opere, koliko ispovraćanih bluza da presvuče. Ništa ne govori.




Adam teško diše, rana posle amputacije ne zarasta, antibiotici ne deluju, infekcija se širi. Mona mu briše čelo, momak grozničavo diše. Pogledi im se sreću, ali Mona zna da je on ne vidi, a i da je vidi, svakako je ne prepoznaje. S njegovog kreveta niz zid klizi mlaz tečnosti. U vazduhu se mešaju mikroskopske čestice kože sastrugane s nogu pacijenata i permanentni zadržak mokraće.

„Malo ću sestiti ovde”, Mona reče, izvinjavajući se, „danas je mirno, valjda više nikog neće dovesti.”

Uzima njegov dlan i spušta ga na svoj, ruka je vreća i nekontrolisano se tresu. Mona sedi na bolničkom krevetu, zbog toga se iz bolnice izbacuju nevaspitani posetioci.

„Ššš”, tiho kaže. „Znaš li gde je Francuska četvrt?” Adam ničim ne pokazuje da je čuje.



Francuska četvrt je spomenik jednom prolaznom nastojanju da se u gradu izgradi Mali Pariz: vile u

kolonijalnom stilu, trgovi s fontanama, koje odavno ne rade, ograde od kovanog gvožđa. Zgradu u stilu secesije podigao je arhitekta Babino, notorni alkoholičar na zalasku karijere koga je gradonačelnik doveo iz prestonice ne bi li u njihovom mestu sagradio velelepnu petospratnicu. Sve kuće u gradu bile su niske, mahom jednospratnice, građenje u visinu bilo bi ravno ruganju koje će milosrdni Bog, verovalo se, spremno kazniti. Ipak, gradonačelnik je bio liberal modernih shvatanja, nije se obazirao na sujeverje, i odmah je kaparisao najveći stan u zgradi kako bi svojim primerom pokazao na koji način grad treba izvući iz mraka.

Arhitekta Babino radio je sporo, uz ogromna odlaganja i pod budnim okom čitavog grada. Dok je sedeo nad nacrtima na koje je padao pepeo s njegove cigarete, pod prozorom bi se uvek okupilo pola tuceta dece, često i odraslih, koji bi se protezali i podizali jedni druge ne bi li bolje videli i uverili se da Francuz dobro radi. I zašto crta levom rukom? Da nije to znak đavola?

Jednom se Babino, noseći projekte do skupštine grada, zaustavio u gostionici ne bi li se pred sastanak sa zvaničnicima ohrabrio palmovom rakijom, ali cela stvar se nekako odužila i razvukla, te je Babino na kraju nesigurno zakoračio u pravcu skupštine i upao direktno u jarak koji se pružao duž glavne gradske arterije i u kome je voda hučala posle svake kiše. Pre nego što je uspeo da ustane, planovi

su se potpuno natopili, i Babino je morao da krene iz početka. Mona ga je pamtila kao zlovoljnog, zdepastog starca s velikim nosom i ugaslim očima. Navodno je svojevremeno zaveo lepoticu po imenu Marion, koja mu se u prestonici toliko dugo kurvala iza leđa da ju je na kraju zamalo zadavio, nakon čega je pobjegla i sama se vratila u Pariz. Međutim, to su bile samo neproverene glasine.

Kada je plan velelepne građevine napokon dovršen, oko njega su se sjatili svi gradski čelnici sa suprugama, ali i svi viđeniji građani, i zajedno su, bez reči, zurili u nacрте dok im je kroz glavu prolazilo toliko misli o lepoti, luksuzu, ljubavi i posvećenosti da je Babino, na zahtev gradskih otaca, dočrtao još tri sprata i u njima još devet stanova, ne bi li zadovoljio naglo planulu težnju građana za dekadencijom.

Radovi su, međutim, podsećali na izgradnju Vavilonske kule, pratili su ih brojni nesporazumi, prekoračenja dogovorenih rokova, pauze tehničke prirode kao i Babinovi sve duži periodi potpunog pijanstva. Horde pavijana običavale su da preko balkona upadaju u stanove, skidaju svež gips sa zidova i uz vrisak ga bacaju na ulicu. Nakon što je isporuka keramičkih bidea iz prestonice najpre kasnila pola godine, a zatim svi bidei stigli napukli poput pokvarenih jaja, nekoliko sujevernih kupaca odustalo je od kupovine stanova. Ipak, to nije smetalo, budući

da je postojala ogromna lista čekanja na useljenje u zgradu iz snova.

Mona se tog vremena seća s fotografije na kojoj je s porodicom ispred bioskopa, otac ima odelo skrojeno po meri, usku kravatu i tanke brčiće. Lik mu je ozbiljan, kao da mu na plećima leži teret čitavog sveta, kao da već sada vidi svoju sudbinu... Prelepa supruga, mala ćerka, položaj priznatog novinara i obaveza da se ostatak sveta uveri u ispravnost liberalnog, recimo slobodnog, pariskog pogleda na svet. Jednu ruku drži u džepu, drugom drži nju, Monu, namrštenog devojčurka u belim dokolenicama. Majka je u cvetnoj haljini kratkih rukava, sa cvetom u kosi, u elegantnim cipelama na platformu i sa osmehom poput filmske zvezde. Stoje ispred bioskopa „Evropa”, gde se čitavog leta davao film *Dugi praznici*. Za svaku projekciju tražila se karta više, svaki stanovnik grada video ga je najmanje pet puta; tog leta mladići su na mopedima vozili svoje devojke, a one su frizirale svoje duge kose u salonima.

„To je bilo poslednje leto”, Mona kaže bezizražajno. Ravna Adamov čaršav, zaspao je, bogu hvala.



„Bole te leđa?”  
Klima glavom.